

Горан М. МАКСИМОВИЋ

goran.maksimovic@filfak.ni.ac.rs

СТАТУС КЊИЖЕВНОГ ДЈЕЛА
СВЕТОЗОРА ЋОРОВИЋА
У ИСТОРИЈАМА И ПРЕГЛЕДИМА
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
Написано поводом обиљежавања
150 година од пишчевог рођења

Филозофски факултет
Универзитета у Нишу

Апстракт: У студији је указано на мјесто Светозара Ћоровића и његовог књижевног дјела у историјама и прегледима српске књижевности: од Јована Грчића, Јована Скерлића, Давида Богдановића, Тихомира Остојића и Андре Гавриловића, Ћорђа Анђелића и Милоша Савковића, па све до Антуна Барца, Велибора Глигорића, Славка Леовца, Јована Деретића, Предрага Палавестре, Радована Вучковића, Петра Милошевића, Александра Пејчића, Милорада Јеврића и Горан Максимовића. Представљена су репрезентативна Ћоровићева дјела, указано је на реалистичке и модернистичке стилско-поетичке црте, као и жанровске особине: од приповједака и драма до друштвених романа. У раним синтезама само узгредно помињан, да би у новијим књижевноисторијским прегледима, уз различито разумијевање жанровске природе његовог дјела, било формирано сродно увјерење да је дјело Светозара Ћоровића умјетнички вриједно, те да је достигло висока достигнућа у епоси реализма и модерне у српској књижевности.

Кључне ријечи: српска књижевност, историје књижевности, епоха реализма, епоха модерне, поетике, жанрови, приповијетка, роман, драма

Логична је претпоставка да се аутентична вриједност књижевног дјела једнога ствараоца понајбоље може препознати кроз статус који је добио у великим књижевноисторијским синтезама цјелокупне националне књижевности или бар књижевне епохе којој је припадао. Из те перспективе смо у овој студији управо и сагледали књижевно дјело Светозара Ћоровића (1875–1919). При томе смо мјесто и значај овога ствараоца у историјама и прегледима српске књижевности посматрали кроз анализу следећих књига: Јован Грчић, *Историја српске књижевности* (1903, 1906), Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности* (1914), Давид Богдановић, *Преглед књижевности хрватске и српске* (књига друга, дио други, 1916), Тихомир Остојић, *Историја српске књижевности* (1923), Андре Гавриловић, *Историја српске и хрватске књижевности* (1927), Ћорђе Анђелић, *Историја југословенске књижевности* (1933), Милош Савковић, *Југословенска књижевност* (прво издање у три тома: 1932–1938; издање у двије књиге 1954; скраћено издање у једној књизи у два наврата:

1956, 1958), Антун Барац, *Јујославенска књижевност* (1954), Велибор Глигорић, *Српски реалисти* (1954), Славко Леовац, *Портрети српских писаца XIX века* (1978), Јован Деретић, *Српски роман 1800–1950*. (1980), Јован Деретић, *Историја српске књижевности I–II* (прво издање 1983, проширено издање 2002), Предраг Палавестра, *Историја модерне српске књижевности* (1986), Радован Вучковић, *Модерна српска проза* (1990), Петар Милошевић, *Сторија српске књижевности* (2010), Радован Вучковић, *Модерна драма* (2014), Александар Пејчић, *Зайлешена игра – Комедија српског реализма* (2016), Милорад Јеврић, *Историја српске књижевности – реализам I–II* (2017), Горан Максимовић, *Градови српског реализма – о ејоси и њисцима српског реализма и њиховим градовима* (2023).

Прво оглашавање Ђоровићевог имена имамо на почетку XX вијека. Јован Грчић у другом издању *Историје српске књижевности* сасвим укратко, у трећем одсеку књиге *Од Бранка и Даничића до наших дана* у само неколико реченица помиње Светозара Ђоровића. Наглашено је „да пише приче, слике и црте из народног живота у Херцеговини“ а затим су издвојене до тада објављене збирке приповједака: *Из Мосћара* (1895), *Из Херцеговине* (1896), *Из моје домовине* (1898), *Црпци* (1900), *У часовима одмора* (I, 1903, II, 1904, III 1906). Испод тога је у фусноти указано и на дотадашњу критичку рецепцију наведених књига (Драгутиновић, Живановић, Грчић, Ивачковић) (Грчић 1906: 260).

Јован Скерлић, у *Историји нове српске књижевности*, међу писцима епохе реализма даје кратак, али свакако веома прецизан портрет Светозара Ђоровића. Смјестио га је послје Стевана Сремца и Радоја Домановића, а прије Војислава Илића, Владимира Ј. Јовановића, Милорада Ј. Митровића и Алексе Шантића. Како је то сам навео у „Библиографији“ своје историје, Скерлићева расправа настала је и на основу рецепције дотадашњих критичких текстова о Ђоровићевим књигама, који су били објављени у *Српском књижевном гласнику*: Богдана Поповића (1901), Уроша Петровића (1903), Бранка Лазаревића (1912).

Након што је нагласио да је Босна и Херцеговина од краја осамдесетих година почела улазити у књижевни живот српски, као и навео датум и мјесто пишевог рођења (Мостар, 29. маја 1875), Скерлић истиче да је Ђоровић „један од највреднијих и најплоднијих српских писаца“ (Скерлић 1997: 347). Цјелокупно стваралаштво овога књижевника разврстава он у двије фазе. Прва је захватала раздобље од 1889. године и објављивања прве збирке пјесама (за дјецу), *Пољетарке*, па све до 1901. године и штампања збирке приповједака *Црпци*. У том раздобљу настале су и збирке: *Из Мосћара* (1895), *Из Херцеговине* (1896), *Марков тријех* (1896), *Крвни мир* (1897), *Разорено њијездо* (1898), *Из моје домовине* (1898). За све наведене књиге Скерлић каже да су „почетнички радови у којима је врло млади писац

тек тражио свој пут“ (Скерлић 1997: 347). Други стваралачки период, када су написана „главна његова дела“, започео је од 1903. године и појаве прве приповједачке књиге *У часовима одмора* (прва књига 1903; друга 1904; трећа 1906; четврта 1910), као и збирки *Моји љознаници* (1909), *Комишије* (1912) и дужа приповијетка *Јарани* (1913). Скерлић издваја и три романа: *Женидба Пере Каранџана* (1905), *Мајчина суљанија* (1906), *Сћојан Муџикаша* (1907). Наведено је и неколико позоришних комада: двије шаљиве игре *Поремећени љлан* и *Издаје сћан љод кирију*, као и драме *Он*, *Агембеј*, *Пјице у кавезу*, *Повраџак*, *Ајша*, *Зулумћар*.

Скерлић износи оштру, али свакако у основи тачну оцјену да је Ђоровић „почео писати пре времена, врло млад, невешт и неук, и његови први радови су покушаји писца који се тек развија и тражи свој пут“ (Скерлић 1997: 347). У каснијој стваралачкој фази се значајно развијао и „давао све боља и боља дела“, у којима је „дао слику данашње Херцеговине и варошке и сеоске, и православне, и муслиманске, и католичке“. Као главну пишчеву књижевну способност издваја добар „одабир материјала и способност да нађе занимљиву анегдоту“, а цијело дјело му је „богато мотивима и добро обележеним и оригиналним личностима“ (Скерлић 1997: 347). У томе Скерлић види и разлог што је Ђоровић „један од највише превођених сувремених приповедача српских“. Интересантно је да у том погледу Скерлић указује на скученост мотива из малограђанског живота у романима, као и на њихову композициону развученост, због чега „изостају за приповетком“. За Ђоровићеве драмске текстове Скерлић наглашава да су „покушаји“, а за два комада *Он* и *Агембеј* признаје да су „имали заслужена успеха“ због занимљивих анегдота, патетичних сцена и живог сликања личности (Скерлић 1997: 347).

Давид Богдановић у *Прејледу књижевности хрвајске и српске* (1916), у којем су поглавља посвећена „Српском реализму“ написана под снажним Скерлићевим утицајем, сасвим укратко на самом крају наведенога поглавља даје Ђоровићев портрет. Помиње годину и мјесто његовог рођења (Мостар, 1875), а затим набраја „почетничке радове“, написане до 1903. године, међу којима су пјесме за дјецу *Полејтарке* (1894) и ране збирке приповједака: *Из Мосџара*, *Из Херцеџовине*, *Марков тријех*, *Разорено њнијездо*, *Из моје домовине*, све до књиге *Црјице* (1901). Посебно су издвојене главне Ђоровићеве књиге, као што су збирке приповједака *У часовима одмора* (1903) и *Моји љознаници* (1909), а затим и романи: *Женидба Пере Каранџана* (1905), *Мајчина суљанија* (1906) и *Сћојан Муџикаша* (1908). На крају су представљени „казалишни комади“, међу којима су поменуте двије шаљиве игре: *Поремећени љлан* и *Издаје се сћан љод кирију*; као и драмске једночинке: *Агембеј*, *Пјица у кавезу*, *Повраџак*, као и драмске трочинке *Ајша* и *Зулумћар* (Bogdanović 1916: 739). Осим наведеног библиографског пописа и наглашавања „раних“ и

„главних“ књига, Богдановић није дао никакав додатни коментар о књижевном дјелу Светозара Ђоровића.

У раном међуратном раздобљу двојица Скерлићевих следбеника, Тихомир Остојић и Андра Гавриловић, у својим историјама српске књижевности само узгредно помињу име Светозара Ђоровића. Тихомир Остојић, када говори о књижевном стварању после 1880. године, у трећем добу које је насловио „Модерна књижевност“, а у 61. параграфу који носи наслов „Приповетка“, наглашава завичайни и покрајински карактер приповиједања, што је омогућило бујни развој покрајинске приповијетке, у једној полуреченици помиње Светозара Ђоровића као књижевника који се јавио у Херцеговини (Остојић 1923: 305).

Андра Гавриловић у *Историји српске и хрватске књижевности* у „седмом делу“, под насловом „Доба нових утицаја“, у поглављу „Приповетка“, само помиње дјело Светозара Ђоровића. Најприје га издваја као писца кога је прије свега створила Херцеговина, када говори о покрајинском карактеру нове српске књижевности, а затим говори о „обилатости“ његовог књижевног рада и управо због тога и о слабостима, тако да је „тек у неким радовима био довољно изразит и свој“ (Гавриловић 1927: 408). Наглашено је и да је Ђоровић у роману и у пространијим приповијеткама успјешнији него у малим скицама, али да је главна његова вриједност у подржавању духа народа: „Ипак је сав његов рад часног родољуба подржавао дух народа, чијем је ослобођењу и сам приложио лепту своју“ (Гавриловић 1927: 408).

У четрдесетим годинама и средином XX вијека настало је више историја и прегледа српске (и југословенске) књижевности. Наведене књиге највећим дијелом представљају наставак скерлићевске концепције разумијевања историје књижевности из културноисторијске и историјске перспективе, и са интерпретацијом важнијих књижевних дјела као језгра за стварање што цјеловитијег портрета појединих писаца. Међутим, зачуђујуће је да је само у једној од њих сагледано и дјело Светозара Ђоровића. Ради се о данас углавном скрајнутој и заборављеној књизи Ђорђа Анђелића, *Историја југословенске књижевности* (1933). То је утолико чудније ако имамо у виду чињеницу да је у трећој деценији XX вијека у Народној просвети објављено издање *Целокупних дела* Светозара Ђоровића у седам књига и са доста прегледном уводном студијом приређивача Стевана Јелаче. У том издању је систематизован и обухваћен највећи број пишчевих дјела, тако да су била непосредно доступна историчарима српске (и југословенске) књижевности за цјеловитије анализе и синтезе.

Указујемо на књиге из наведеног раздобља у којима се не говори о Ђоровићевом дјелу: Милоша Савковића *Југословенска књижев-*

носѝ (1932–1938, 1954, 1958), Велибора Глигорића *Српски реалистѝ* (1954), Милорада Најдановића *Српски реализам у XIX веку* (1962), Живомира Младеновића *Српски реалистѝ* (написана средином XX вијека а објављена 2007).

Нарочито је у том погледу симптоматична књига Антуна Барца, *Јуџославенска књижевностѝ* (прво издање 1954; друго издање 1957; треће издање 1963), у којој није ни поменуто име Светозара Ђоровића, иако је у поглављу под насловом „Заокрет према Европи“ објавио књижевни рад више Ђоровићевих савременика, од критичара Богдана Поповића (1863–1944) и Јована Скерлића (1877–1914), па све до пјесника и приповједача: Алексе Шантића (1868–1924) и Јована Дучића (1874–1943), који су му били херцеговачки земљаци и мостарски сарадници у часопису *Зора* (1896–1901), те Бранислава Нушића (1864–1938), Иве Ђипика (1867–1923), Радоја Домановића (1873–1908), Милана Ракића (1876–1938), Борисава Станковића (1876–1927), Петра Кочића (1877–1916), Симе Пандуровића (1883–1960), Владислава Петковића Диса (1880–1917), Вељка Петровића (1884–1967), Исидоре Секулић (1877–1958) (Barac 1954: 239–261).

Издвајамо и Милоша Савковића који, у петој цјелини свога прегледа *Јуџословенске књижевностѝ*, под насловом „Двадесети век“, само узгредно помиње Светозара Ђоровића у поглављу „Социјални песимизам и нови реализам“, као књижевника који сагледава друштвени живот у црним бојама и са песимистичким приступом (Савковић 1958: 232).

Ђорђе Анђелић је у *Историји јуџословенске књижевностѝ* (1933), у трећем дијелу, који је насловио „Савремена књижевност“, урадио и сажет портрет Светозара Ђоровића. У уводу је нагласио мостарско поријекло из српске трговачке породице, а затим је поменута и његова дјелатност у оснивању и уређивању књижевног листа *Зора*. Анђелић понавља и скерлићевску оцјену да је рано Ђоровићево стварање било слабо, те да се та стваралачка фаза окончала 1901. године. Указао је и на неколико приповједачких књига (*У часовима одмора* у четири књиге, *Моји љознаници*, *Комшије*), на романе (*Женидба Пере Каранџићана*, *Мајчина суљџанија*, *Сџојан Муџикаша*, *Међу својима*), као и на два позоришна комада: *Адембеј* и *Зулумџар*. Нису поменути романи *Барон из Данџубице* и *Брђани*, *У ђелијама*, *Међу својима* и сл.

Анђелићева оцјена Ђоровићевог књижевног рада крајње је неповољна, и свакако погрешна. Наглашава он да Ђоровић није био „писац ширих уметничких видика“, те да „није у српску приповетку унео ништа ново“. Истиче да се развио „под утицајем српских реалиста и Љубишиног фолклора“, те да је „из херцеговачког живота унео у литературу велики број типова, критичких сцена из реалног живота, анегдота и безброј фолклорних детаља, али није успео да ту грађу уметнички преради“. На крају му оспорава и „виши умет-

нички циљ“, као и способност да улази у „друштвене и етичке проблеме“ (Анђелић 1932: 343–344).

У посљедњој трећини XX вијека настало је неколико драгоцених историја и прегледа српске књижевности у којима је, између осталих писаца, на репрезентативан начин сагледано и дјело Светозара Ђоровића: Славко Леовац, *Портрети српских писаца XIX века* (1878), Јован Деретић, *Српски роман 1800–1950*. (1980), Јован Деретић, *Историја српске књижевности I–II* (прво издање у једном тому 1983, проширено издање у два тома 2002), Предраг Палавестра, *Историја модерне српске књижевности* (1986), као и Радован Вучковић, *Модерна српска проза* (1990). Ријеч је свакако о књигама у којима је дата најкомплетнија интерпретација, као и примјерна синтеза доброг дијела онога што је до тада било написано о Ђоровићевом дјелу. Свакако да је велику улогу у овом обновљеном интересовању за личност и дјело Светозара Ђоровића имала и појава *Сабраних дјела* овога књижевника у десет томова, која су у оквиру дјелатности Института за књижевност у Сарајеву приредили Бранко Милановић, Борис Ђорић, Мухсин Ризвић и Љубица Томић. Издање је објављено у познатој едицији „Културно наслеђе“ сарајевске издавачке куће Свјетлост, 1967. године, а пропраћено је, у десетом тому, веома квалитетном и обимном уводном студијом Бранка Милановића.

Славко Леовац, међу бројним портретима српских писаца XIX вијека, Ђоровића сагледава на крају књиге, послје Алексе Шантића и Милете Јакшића, а прије Иве Ђипика и Петра Кочића. Почетничко Ђоровићево стваралачко раздобље Леовац сагледава „од изласка цртице *Добар џлас* (1893) па до појаве приповетке *Богојављенска ноћ* (1899)“ (Леовац 1978: 390). Интересантне су и Леовчеве компаративне аналогije и указивање на угледања младог Ђоровића на романтичарску и фолклорну традицију у српској књижевности, а посебно на дјело Глишића, Лазаревића и Веселиновића. Каснијег Ђоровића, онога који је писао послје 1899. године, Леовац доводи у блиску везу са дјелом Сремца и Матавуља. Те наглашене везе са реалистичком и натуралистичком књижевношћу нарочито види на хумористичком плану приповиједања („Хоџа Салих“, „Поп Тандркало“, „Хаџи Пипун“), као и у еротским сликама: „Испод врба“, „На води“ и сл. Трећи сегмент Ђоровићевог књижевног рада Леовац посматра из угла неоромантичарског приповиједања у коме је из наглашено лирске перспективе евоцирао стара времена и пропадање некада угледних беговских породица („Ибрахим-бегов ћошак“, „Смирај“), а нарочито је био успјешан у представљању дјеце („Богојављенска ноћ“, „На Нову годину“, „На Васкрс“) и сл.

Највише аналитичке пажње Леовац је посветио Ђоровићевим романима. При томе, на ране кратке романе (*Барон из Данјубице*, *Женидба Пере Каранђана*), на основу добрих аналитичких запажања Бранка Милановића из 1967. године, који су објављени у сту-

дији поводом издања *Сабраних дјела* овога писца, гледа као на неуспјешан покушај опонашања Сремчевих хумористичких романа, највише *Поја Тире и њоја Сјире* (Milanović 1967: 94). Као најбољи и најпознатији Ђоровићев роман Леовац издваја *Сјојана Муџикашу*, за који наглашава да је иницијално посматран као тип романа личности, али да се у суштини ради о „реалистичкој хроници једне средине и једног лика који се сурово бори да осигура своју егзистенцију, а потом сурово и бесно руши друге, да би и сам завршио апсурдно погођен својим великим амбицијама и великом енергијом“ (Леовац 1978: 395–396). За *Мајчину сулџанију* Леовац наглашава да је „релативно слаб роман“ због неувјерљиве психологизације јунака и мотивације њихових поступака. Роман *Брђани* посматра као први роман о збивањима из тек прохујалог рата, а заправо из ратне позадине, у којем се сентиментално приповиједање мијеша са „репортажним и миметичним описима живота“ (Леовац 1978: 396). За роман *У ћелијама* наглашава да је у типолошком смислу „извесна комбинација хуморног романа à la Бакоња фра Брне и романа амбијента и лика à la *Порушени идеали*“ (Леовац 1978: 396). Ријеч је, у овоме случају, такође о аналитичком запажању које је преузето од Бранка Милановића: „Ако бисмо ту слику поредили са дјелима двојице других писаца српског реализма који су писали о манастирској средини, закључак би био да је Ђоровићево дјело по свом основном свјетлу и тону далеко ближе Матавуљевом роману *Бакоња фра Брне* него Ранковићевим *Порушеним идеалима*. Са изузетком трагичне фигуре Мелентијеве, измучене болешћу у којој успомене добијају дубље рањив карактер...“ (Milanović 1967: 113).

Нешто више пажње Леовац је, међу првим историчарима српске књижевности, посветио Ђоровићевом драмском раду. Осврнуо се на шаљиве комаде, међу којима једночинку *Издаје се сјан њод кирају* доводи у везу са Гогољевим утицајем. Највише пажње посветио је најпопуларнијим драмским дјелима, а то су биле фолклорно-љубавне драме испирисане Станковићевом *Кошћаном*, углавном из муслиманског живота (*Адембеј, Ајша, Зулумћар*). Као најбољи комад издвојио је драму *Као вихор*, јер је у њој „љубавни вихор страсти“ сагледан и у „моралном и у социјалном бићу, и у карактеру и темпераменту лика“ (Леовац 1978: 399).

Јован Деретић је значајну књижевноисторијску синтезу романеског дјела Светозара Ђоровића урадио у књизи *Српски роман 1800–1950*. у трећој цјелини и десетом поглављу прегледа историје српског романа, под насловом „Позни реалисти: од регионалног ка модерном роману“ у којима је обрадио романе Светозара Ђоровића, Иве Ђипика и Борисава Станковића.

У средишту Деретићеве пажње је шест објављених и седми рукописни Ђоровићев роман: *Барон из Данјубице* (1901), *Женидба Пере Каранџана* (1902), *Мајчина сулџанија* (1906), *Сјојан Муџи-*

каша (1907), *Јарани* (1911), *У ћелијама* (1919), *Међу својима* (1921). У аналитичкој равни Деретић полази од тезе да је Ђоровић у односу на Станковића и Ђипика био „стваралац мањег формата и неизграђенији као уметник“, да би посебно нагласио како се развијао постепено и споро, те да је „тек од 1899. избио на прави пут и почео да издаје ствари од већег значаја и вредности“. Деретић указује и на, за српске реалисте карактеристичну, „недовољну разграниченост приповетке и романа“ (Деретић 1980: 197).

Нарочито су у том погледу била препознатљива два рана кратка шаљива романа *Барон из Даниубице* и *Женидба Пере Карантијана*, која су писана по узору на Сремчевог *Поја Ђиру и њоја Сјиру*, како је то раније истакао Бранко Милановић у поменутој студији написаној у оквиру претходно поменутог издања Ђоровићевих *Сабраних дела*, али без „ичега што је Сремчево дело учинило великим и значајним“ (Деретић 1980: 198). Сличну тезу, као што смо нагласили у претходном дијелу текста, поновио је прије Деретића и Славко Леовац.

Пуна Деретићева интерпретативна пажња посвећена је најбољим Ђоровићевим романима *Мајчина сулџанија* и *Сџојан Муџикаша*. У првом поменутом роману, *Мајчина сулџанија*, дошао је до изражаја увјерљив психолошко-љубавни заплет и продубљена карактеризација главне јунакиње Милке, „разметљиве изабрачнице“, као и њеног љубоморног мужа Саве, али и колективни портрет паланачке средине која је била заробљена у страстима и себичностима најниже врсте и која својим деструктивним дјеловањем доприноси трагичном расплету дјела. Други поменути роман, *Сџојан Муџикаша*, у чијем средишту је обликована животна судбина и сложена психологија истоименог главног јунака, на путу одрастања од сиромашног сеоског дјечачића до безобзирног зеленаша и гуликоже, који је због страсти према новцу бацио под ноге све што га је окруживало: пријатеље, породицу, љубав, чаршију, да би на крају умро потпуно сам и одбачен од свих. И у овоме дјелу Деретић издваја слику чаршије као најувјерљивији дио романескног заплета, са посебно добро описаним страначким борбама око избора председника црквено-школског одбора, што га подсјећа на најбоље сатирично-гротескне странице Радоја Домановића.

Приликом анализе преостала три Ђоровићева романа Деретић нарочиту пажњу посвећује дјелу *Јарани*, за које наглашава да је „задуго, све до појаве *Дервиша и смрти* М. Селимовића, представљао најбољи роман из муслиманског живота“ (Деретић 1980: 203). За роман *У ћелијама*, у којем је обрађен манастирски живот, наглашава оно што је већ истицано код Милановића и Леовца: да се налази негдје „између Матавуљевог *Бакоње фра Брна* и Ранковићевих *Порушених идеала*“ (Деретић 1980: 203). За посљедњи Ђоровићев роман *Међу својима*, који је пронађен у рукописној пишчевој заоставштини, Деретић наглашава да има тургењевљевску тему засно-

вану на сукобу очева и дјеце, али је то суштински друштвени тип романа у коме су у средишту пажње непомирљиви чаршијски сукоби и трагичне страсти.

У потоњој *Историји српске књижевности*, а овдје смо усмјерени на проширено издање (2002), у деветом поглављу под насловом „Модерна“, у сегменту текста који је назван „Између регионализма и модерног израза“, Деретић је углавном задржао наведена аналитичка запажања о Ђоровићевим романима, а сву пажњу је додатно усмјерио на приповједачки рад. „Ђоровић је вешт приповедач, он пише брзо и лако, његово приповедање је једноставно и природно, композиција спретна, мотиви добро одабрани, радња сигурно вођена“ (Деретић 2019: 333). У том смислу је нешто више пажње посвећено и Ђоровићевом дјеловању у оквиру „мостарског књижевног круга“ на крају XIX и на почетку XX вијека, заједно са Шантићем и Дучићем. Деретић међу дужим приповијеткама издваја повијест *Брђани* (1919), у којој је Ђоровић дао „потресну слику страдања народа из требињског краја за време Првог светског рата“ (Деретић 2019: 333). Међу позоришним комадима Деретић као најбољи издваја драму *Зулумћар* (1911), а међу боља позоришна дјела уврстио је и „психолошку драму о љубавној страсти“, *Као вихор* (1918).

Предраг Палавестра у *Историји модерне српске књижевности – златно доба (1892–1918)*, укратко сагледава Ђоровићево дјело – најприје у поглављу „Преображај реалистичког наслеђа“. Урадио је то напоре са дјелом Стевана Сремца, Симе Матавуља, Радоја Домановића, Иве Ђипика, Борисава Станковића и Петра Кочића. У другом наврату указује на Ђоровићево дјело у поглављу „Заокрет у драматургији: Бранислав Нушић“, када је, поред доминантног Нушићевог драмског рада, указао на доприносе у развоју овога типа књижевног стварања и у дјелу Драгомира Брзака, Симе Матавуља, Боре Станковића, Алексе Шантића, Светозара Ђоровића, Милорада Петровића, Чича Илије Станојевића и др. (Палавестра 1986: 359–360; 437–438).

Када говори о Ђоровићу као о приповједачу и романсијеру, Палавестра наглашава да је стварао под снажним утицајем фолклорног наслеђа српске реалистичке приповијетке, те да се радило о плодном писцу чије дјело је било доста неуједначено. Оглашавао се у различитим жанровским формама: „од лирске скице, кратке приче, цртице, анегдоте и фељтона, до реалистичке повести, психолошке драме и друштвеног романа“, а његов „реализам је чист као суза, заснован на поузданом искуству, на непосредном виђењу и сликању животне стварности (Палавестра 1986: 358). Палавестра при томе, различито од Скерлића, Леовца и Деретића, превиђа приповједачке књиге објављене у посљедњој деценији XIX вијека и наводи да су Ђоровићеве „приповетке и повести из првог стваралачког раздобља, сакупљене у књигама *Црњице* (1901) и *У часовима одмора I–IV*

(1903–1910)“ (Палавестра 1986: 359). Тиме је из неког разлога потпуно занемарио ране књиге приповједака: *Из Мосџара* (1895), *Из Херцеговине* (1896), *Марков тријех* (1896), *Крвни мир* (1897), *Разорено њијездо* (1898), *Из моје домовине* (1898).

Независно од тога, за Ђоровићеве приповијетке наглашава да су се „одликовале регионалним духом и локалном тематиком, сентименталношћу и идиличношћу (*Бојојављенска ноћ*, *На Нову Јодину*, *На Васкрс*), који су били својствени осетљивој природи патријархалних херцеговачких Срба“ (Палавестра 1986: 359). За роман *Сџојан Муџикаша* Палавестра истиче да је „најзрелије и најзначајније“ Ђоровићево дјело, те да је „написан према традиционалној схеми реалистичког друштвеног романа, али са снажним особеностима покрајинске прозе и темељним познавањем херцеговачког менталитета, чаршијске психологије и трговачког морала“ (Палавестра 1986: 359). Узгредно су поменути и *Мајчина сулџианија*, *Комишије*, *Јарани* и сл.

Ђоровићев драмски рад дат је у сажетом прегледу. Позивајући се на оцјену Бранка Лазаревића, Палавестра је нагласио „локалну жицу севдаха“ у комадима *Тице у кавезу*, *Ајша*, *Он*, *Зулумџар*, *Агемибеј*, *Низбрдица*, *Као вихор*. На основу тога извео је и закључак да је тај драмски рад био плодан и разноврстан, али нејединствен, те да се на основу неколико зрелих драмских покушаја могло наслутити да је српска књижевног могла у Светозару Ђоровићу, да је поживио, добити „социјалног драмског писца много одређенијег лика, писца који тачно запажа основна кретања модерне драматургије“ (Палавестра 1986: 439).

Радован Вучковић у студији „Објективизам приповедачке форме (С. Ђоровић)“, објављеној у монографији *Модерна српска проза* (1990), даје једну од до сада најобухватнијих студија о дјелу овога писца, која је уопште написана у историјама и прегледима српске књижевности. Руководећи се карактеристичним стилско-типолошким аналитичким приступом и компаративним методом, са изузетним увидима у дотадашњу рецепцију дјела овога писца, Вучковић је урадио иновативне и упечатљиве анализе Ђоровићевог дјела у цијелости, а посебно прозних остварења, приповједака и романа (Vučković 1990: 211–247).

Полазећи од тезе да су ране Ђоровићеве приповијетке биле разнолике и да их је красио изразити артизам, Вучковић наглашава, позивајући се на запажања Јована Дучића, на значај жанровске одреднице „цртице“ и улогу коју је имала у обликовању приповиједног поступка овога писца. Такав приступ је своје финале добио у збирци *Цртице* (1901) године, али је остао главно обиљежје и каснијег Ђоровићевог приповиједања. Иако указује и на бројне друге аналогije, Вучковић је посебно истакао да је технику писања цртица до 1900.

године „учио од Чехова“, што је нарочито било уочљиво у „описивању трагичних судбина деце“ („Мали просјак“, „Богојављенска ноћ“), према Чеховљевим причама „Вањка“ и „Спава јој се“ (Vučković 1990: 212–213). Каснију фазу приповиједног и прозног рада Светозара Ђоровића Вучковић сагледава кроз три наративна модела: „хумористички“, „хероични“ и „љубавни“. Указује на стилско-типолошке и аналитичке особине бројних дјела: од шаљивих романа *Барон из Данјубице* и *Женидба Пере Каранџана*, преко сатиричких записа *Из земље Хиришине*; хероичких прича из збирке *Из Херцеговине*; па све до бројних љубавних заплета, подједнако у романима и приповијеткама (*Мајчина сулџанија*, „Испод врба“, „На води“, „Салих-хоџа“, „Хафиз-ефендија“, „Осман-бегова шаргија“, „Ђул-бегова Зејна“ и др.).

Вучковић указује и на доминацију неоромантичарских и неонатуралистичких поетичких црта у потоњем Ђоровићевом дјелу, дајући бројне и веома квалитетне увиде у истакнуте наслове, а посебно правећи бројне аналогije са дјелима и писцима из српске и других јужнословенских и европских писаца (Б. Станковић, Д. Шимуновић, М. Горки и сл.). Нарочито је то изражено на примјеру романа *Јарани* и збирке *Комишје*, гдје је указано и на аналогije са каснијим романом *Дервиш и смрт* Меше Селимовића. У наведеним дјелима Вучковић препознаје хибридноћ форме и наговјештаје футуризма и експресионизма.

Интересантни су и Вучковићеви вриједносни судови јер наглашава да је Ђоровић „најуспешнији као приповедач кад портретише личности, тј. у приповеткама нефабуларне структуре“ (Vučković 1990: 243), и при томе указује на бројне примјере: „Како се Мула-Мехмед оженио“, „Ибрахим-бегов ћошак“, „Радост Омера Грбе“, „Авдага“, „Халилова кајда“, „У ноћи“, „Богојављенска ноћ“ и сл. Вучковић на крају закључује да Ђоровић у најбољим примјерима „превазилази властите стереотипе и ограничења“, да пише „модерну психолошку прозу“ која је отворила „пут другим и бољим писцима“ који су дошли послије њега (Vučković 1990: 246).

У почетним деценијама ХХI вијека издвајамо неколико историја и прегледа српске књижевности, у којима је обухваћено и дјело Светозара Ђоровића. У питању су књиге Петра Милошевића, *Сторија српске књижевности* (2010), Радована Вучковића, *Модерна драма* (2014), Александра Пејчића, *Зайлешена иџра – комедија српског реализма* (2016), Милорада Јеврића, *Историја српске књижевности – реализам I–II* (2017) и Горана Максимовића, *Градови српског реализма – о ејоси и писцима српског реализма и њиховим љадовима* (2023).

Петар Милошевић у књизи *Сторија српске књижевности* (2010), у складу са приступом у коме покушава да напише „сторију“ или „причу“ о српској књижевности, а не типичан књижевноисторијски

преглед, посматра и дјело Светозара Ђоровића. Књижевну формацију којој припада дјело овога писца Милошевић није посебно периодизацијски и термилошки одредио, али на основу мјеста на коме је дао краћи запис о писцу, послје Иве Ђипика и Тодора Љ. Поповића, јасно је да га сагледава као граничног писца епохе реализма чије дјело увелико припада поезији модерне (Милошевић 2010: 507). Указано је на мостарски и херцеговачки амбијент Ђоровићевог дјела, а као посебна вриједност наглашено је „дочаравање оријенталне атмосфере и амбијента старог Мостара“ (Милошевић 2010: 507). Поменути су два кратка хумористичка романа: *Барон из Даниубице* и *Женидба Пере Каранџана*. За *Мајчину сулџанију* је наглашено да описује страдање лијепе и размажене грађанке у касабџи, у роману *Својан Муџикаша* судбина сиромашног сеоског дјечака који је доведен из села у град упоређена је са романом *У рејисџији* хрватског писца Анте Ковачића. Укратко су поменути и романи: *У хелијама*, *Брђани*, *Међу својима*.

Радован Вучковић у књизи *Модерна драма* (2014) на веома упечатљив начин сагледава цјелокупно драмско дјело Светозара Ђоровића. У том погледу на веома квалитетан начин обликује типологију тога рада из стилско-поетичке и компаративне перспективе, и говори о четири типа Ђоровићевих драмских текстова. Први тип чине текстови засновани на искуству српске сеоске драме с певањем (*Крвни мир*), други тип чине лирско-симболистичке једночинке или драме у три чина (*Пјесме у кавезу*, *Ајша*), трећи тип чине модернизоване драмско-епске игре са особинама оријенталне пиктуралности (*Злумћар*), док четврти тип чине драмска дјела настала на искуству европског натурализма и ибзеновске драматике (*Као вихор*) (Вучковић 2014: 328).

У аналитичко-компаративној равни Вучковић даје продубљене увиде и везе Ђоровићевих драмских дјела са европском и српском традицијом. Полази од тезе да се ради о типу модерне лирске драме карактеристичне за почетак XX вијека, у којој се комад *Крвни мир* у аналошкој равни може доводити у везу са Станковићевом *Кошћаном*, као и са „заједничким духом тадашње књижевности у којој се осетило дејство симболизма, односно његове аустријско-немачке варијанте: неоромантизма“ (Вучковић 2014: 323). У комаду *Ајша* препознатљиве су аналогije са Станковићевом приповијетком „Покојникова жена“ и сл. Драма *Као вихор* доведена је у везу са ибзеновском драматургијом, са Војновићевим *Еквиноцијем*, док је приказ јунакиње Тате, која улази у ред самосвјесних жена које разарају мушкарце и уносе немир у њихове породице, сагледана као претходница Андрићеве Анике.

Вучковић нарочито потенцира тезу да се у Ђоровићевим текстовима „права драма одиграва у женама“ (*Ајша*, *Злумћар*, *Као вихор*), тако да су унутрашњи сукоби и међугенерациски породични

или сталешки неспоразуми, чаршијска ограничења, дубоко ситуирани у карактере и свијест јунакиња и јунака. У том контексту, уз Нушићеве, Шантићеве и Станковићеве комаде, Ђоровићево драмско дјело намеће се као битан израз модерности и конституисања лирске и грађанске драме на почетку XX вијека.

Александар Пејчић у књизи *Зайлейџена иџра – комедија српског реализма* (2016), када говори о театрализацији „модерних облика живота“ у српској комедији на крају XIX и на почетку XX вијека, у којима се мијешају породични, љубавни и политички заплети, издваја Ђоровићеву комедију *Издаје се сџан њод кирију* као примјер који показује како „урбани свет израста на правилима патријархалног, фолклорног система комуникације (тзв. знаковна култура)“ (Пејчић 2016: 28). У каснијим аналитичким запажањима, када говори о театрализацији породичних односа, о женској и мушкој љубомори, Пејчић указује и на карактеристичне Ђоровићеве заплете засноване на техници „грудве снега“ (*Поремећени џлан*), на комичном преувеличавању (*Љубомора*) и сл.

Милорад Јеврић у другом тому *Исџорије српске књижевности – Реализам*, сагледава дјело Светозара Ђоровића у скупини писаца које је смјестио у „Постреализам – модернизам“, заједно са Нушићем, Станковићем, Ивом Војновићем, Петром Кочићем, Ускоковићем, Григоријем Божовићем и Анђелком Крстићем. Мислимо да је у Ђоровићевом случају употреба појма „постреализам“ погрешна и да је можда примјењива на дјело Ива Војновића, Григорија Божовића и Анђелка Крстића, у значењу присуства реалистичког метода у њиховом дјелу и послје окончања епохе реализма, али да је за Нушића, Станковића, Ђипика, Кочића, Ускоковића, Ђоровића ипак било много боље користити већ присутне термине „модерни реализам“ или „дезинтегрисани реализам“ (Јеврић 2017: 381–391).

Јеврић сагледава сва три доминантна аспекта Ђоровићевог књижевног рада. Најприје анализира приповједачки рад, који је био најобимнији и најразноликији и тематски и формално и жанровски. Након тога је пажњу усмјерио на Ђоровићев романескни опус, да би у завршном дијелу студије указао на његов драмски рад. Јеврић полази од тезе да Ђоровићево дјело припада различитим видовима реализма, а да су препознатљива и закасњела романтика, као и модернистичка преиспитивања: „Према свему томе он се сигурно сврстава највише у реалисте, потом у постреалисте, а тек помало припада и модерној епоси“ (Јеврић 2017: 381).

Наглашена је већ одраније присутна чињеница да Ђоровић у српску књижевност уводи Херцеговину као посебан регион, као и то да зрела фаза његовог књижевног рада започиње 1903. године. Јеврић наглашава да је Ђоровић био „мајстор кратких прича“, а из првог стваралачког периода издваја два текста: „Богојављенска ноћ“

(1899) и „Сан Мехе фењерџије“ (1898). На прелазу у зрелије стваралачко доба „често користи анегдоту“, а као запажене издваја и „неспутане еротске сцене“ у приповијеткама „Испод врба“ (1901) и „На води“ (1904). Наглашено је и да се употреба социјалних и егзистенцијалних мотива у приповијетци „Пријатељи“ (1901) садржајно и стилски подудара са дјелима других српских реалиста: Матавуља, Ћипика, Кочића. За хумористичку приповијетку „Поп Тандркало“ наглашено је да се чини да је „потекла из Глишићевог кроја или шињела“. Као посебна аналитичка и тематска цјелина анализиране су приповијетке у којима Ђоровић описује „наш муслимански свет“: „Омер-ага“, „Ибрахим-бегов ћошак“, „Осман-бегова шаргија“, „Ђул-бегова Зејна“ и др.

Наглашавамо и да је једна сасвим заборављена приповијетка, „Махалска чесма“ (1912), издвојена као поетички изузетна јер, по Јеврићевом запажању, носи „модерне симболе“ који су блиски симболистичкој поезији Војислава Илића.

Приликом сагледавања Ђоровићевог романеског рада Јеврић посебно издваја *Ћиојана Муџикашу* и упоређује га са Ћипиковим *Пауцима* и Сремчевим *Вукадином*, док *Мајчину сулџанију* сматра неуспјешним дјелом. Иако нам се чини да је ова оцјена прејака, и углавном неутемељена, напомињемо да Јеврић овај роман, „чији је главни лик жена“, упоређује са Игњатовићевом *Паџнициом* и Веселиновићевом *Сељанком*. Јеврић притом износи и још једну прејаку и по нашем суду сасвим неутемељену тврдњу о неуспјешним психолошким тематизацијама женских јунакиња у српској реалистичкој књижевности: „И случај са Ђоровићевим делом потврђује да писци реализма очигледно нису били у стању да се комплексно уживе у психологију жене и да тананије изнијансирају њен сложен однос са осталим светом“ (Јеврић 2017: 388). Међу бројним поредбеним аналогјама указујемо на чињеницу да Јеврић понавља раније тврдње о блискости романа *У ћелијама* са Ранковићевим *Порушеним идеалима* и Матавуљевим *Бакоњом фра Брном*, али им додаје и тонове Доситејевог *Живоша* и *Њирићеву* и сл.

Када је ријеч о сагледавању Ђоровићевог драмског рада, Јеврић није успио да слиједи она сазнања која су већ била присутна у књижевноисторијским и поетичким студијама Радована Вучковића, већ се углавном задржава на спољашњим одликама дјела и указује на неке од могућих аналогја: шаљиве игре *Љубомора* (1891) са Трифковићевим *Љубавним џисмом* или комедије *Поремећен џлан* (1897) са Сремчевим романом *Пой Ђира* и *Њой Ћира*. Наглашено је да у вриједносном смислу најуспјелија дјела представљају три драме: *Ајша*, *Зулумћар* и *Као вихор*.

Горан Максимовић у студији „Мостар Светозара Ђоровића“, у књизи *Градови српског реализма – о њиховим и њиховим српским ре-*

ализма и њиховим *иградовима* (2023), на примјеру бројних репрезентативних дјела, а посебно романа (*Мајчина сулџанија*, *Сџојан Муџикаша*) и приповједака („У ноћи“, „Богојављенска ноћ“, „Ибрахимбегов ћошак“), указује на карактеристике завичајне слике херцеговачког свијета. Показало се при томе да је књижевна географија у Ђоровићевом дјелу вишезначна, а подједнако је утемељена на непосредној дескрипцији, на бројним успјешним примјерима херцеговачког пејзажа, мостарске чаршије или неретљанских обала, али и на живописној нарацији, дијалозима и монолозима, те разноликој карактеризацији јунака, која је дубоко условљена тим поднебљем. Ђоровић приказује она посредна и дубинска значења херцеговачког живота, горштачког поднебља, различитих људи свих стајежа и вјера, те њихових необичних обличја, а чини то углавном кроз тематизацију социјалне, психолошке, хумористичко-сатиричке и хришћанске слике свијета. Из те перспективе Ђоровићеву чаршију можемо посматрати и као колективног јунака који се налази у сталном, најчешће негативном, узајамном дејству са судбином појединаца. При томе доминира објективни, реалистичко-миметички поступак, прожет натуралистичким идејама, али је присутно и снажно понирање у психу јунака, те њихове душевне ломове и драме, што је поетичка карактеристика модерне и најбоље презентује бременито доба великих политичких мијена на размеђу XIX и XX вијека, као и у годинама Првог свјетског рата. Упркос том доминатном трагичком доживљају свијета, Ђоровићеви топоси умјетничког простора подједнако указују на ону тамну, али и ведру страну неспутаног живота, који је трајао и постојао упркос свим недаћама и ломовима (Максимовић 2023: 219).

Можемо укратко закључити да је у раним историјама и прегледима српске књижевности Ђоровићево дјело помињано сажето и узгредно, да је било потпуно скрајнуто у четрдесетим и педесетим годинама, да би тек у новије доба, у посљедњој трећини XX вијека, добило примјерно и, по нашем суду, заслужено мјесто у синтезама српске књижевности епохе реализма и модерне, као и у сагледавању појединих жанрова, попут романа и драме. Темеље томе ипак је поставио Јован Скерлић у *Историји нове српске књижевности*, а затим су квалитативно нов искорак направили тек каснији истраживачи у посљедњим деценијама XX вијека, као што су Славко Леовац, Јован Деретић, у више издања, и посебно Предраг Палавестра и Радован Вучковић. При томе је Вучковић изузетно унаприједио разумијевање компаративног и стилско-типолошког контекста Ђоровићевог дјела, добро је сагледао његове драмске текстове, док је Деретић дао неке од продубљених анализа, што се посебно односи на романа *Мајчина сулџанија* и *Сџојан Муџикаша*, као и за приповијетке „Богојављенска ноћ“, „Ибрахимбегов ћошак“ и сл. Палавестра и Вучковић инсистирали су на „модерности“ и искораку из класичне

реалистичке поетике у Ђоровићевим приповијеткама и романима. Препознају га као пут од објективног реализма до модернистичког неонатурализма.

Интересантно је нагласити и то да је Вучковић један од ријетких историчара српске књижевности који помиње Ђоровићеве сатиричке записе *Из земље Хиришине*. Новији писци историја и прегледа српске књижевности (Деретић, Палавестра, Вучковић, Максимовић), показали су и добро познавање дотадашње рецепције Ђоровићевог дјела, посебно Б. Милановића, С. Тутњевића, С. Милашиновић, Ј. В. Јовановић, Д. Певуље и др. Максимовић је дао иновативне начине читања књижевне географије у Ђоровићевом дјелу. Остала тумачења (Јован Грчић, Тихомир Остојић, Андра Гавриловић, Ђорђе Анђелић, у новије доба и Милорад Јеврић), углавном су или непотпуна или несамо-стална, тако да нису увијек у адекватној мјери доприносила знатнијем искораку у тумачењу и разумијевању Ђоровићевог дјела.

Литература

- Анђелић 1933: Ђорђе Анђелић. „Светозар Ђоровић“. *Историја југословенске књижевности*. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 343–344.
- Barac 1954: Antun Barac. „Zaokret prema Evropi“. *Jugoslavenska književnost*. Zagreb: Matica hrvatska, 239–261.
- Bogdanović 1916: David Bogdanović. „Svetozar Ćorović“. *Pregled književnosti hrvatske i srpske*, knjiga druga, dio II. Zagreb: Tisak i naklada Knjižare Hrvatskoga sveučilišta i Jugoslavenske akademije, 739.
- Vučковић 1990: Radovan Vučković. „Objektivizam pripovedne forme (S. Ćorović)“. *Moderna srpska proza*. Beograd: Prosveta, 211–247.
- Вучковић 2014: Радован Вучковић. „Пример Светозара Ђоровића“. *Модерна драма*. Београд: Службени гласник, 322–328.
- Гавриловић 1927: Андра Гавриловић. *Историја српске и хрватске књижевности*. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 408.
- Грчић 1906: Јован Грчић. *Историја српске књижевности*, друго, поправљено и допуњено издање са сто и четири слике. Нови Сад: Издавачка српска књижара и штампарија Браће М. Поповића, 260.
- Деретић 1980: Јован Деретић. *Српски роман 1800–1950*. Београд: Нолит, 197.
- Деретић 2019: Јован Деретић. „Светозар Ђоровић“. *Историја српске књижевности I–II*, књига друга. Београд: Феникс Либрис – Невен, 333.
- Јеврић 2017: Милорад Јеврић. „Светозар Ђоровић“. *Историја српске књижевности – Реализам I–II*, књига друга. Бањалука – Косовска Митровића: Бесједа – Филозофски факултет у Косовској Митровици, 381–391.
- Леовац 1978: Славко Леовац. „Светозар Ђоровић“. *Поретак српских писаца XIX века*. Београд: Српска књижевна задруга, 390–401.

- Максимовић 2023: Горан Максимовић. „Мостар Светозара Ћоровића“. *Градови српског реализма – о њиховим и њиховим градовима*. Бањалука: Центар за српске студије, 181–221.
- Milanović 1967: Branko Milanović. „Život i književno djelo Svetozara Ćorovića“, predgovor u: Svetozar Ćorović. *Sabrana djela*, knjiga X. Biblioteka „Kulturno nasljeđe“. Sarajevo: Svjetlost, 7–134.
- Милошевић 2010: Петар Милошевић. „Светозар Ћоровић“. *Историја српске књижевности*. Београд: Службени гласник, 507.
- Остојић 1923: Тихомир Остојић. *Историја српске књижевности*. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 305.
- Палавестра 1986: Предраг Палавестра. „Преображај реалистичког наслеђа“ и „Заокрет у драматургији: Бранислав Нушић“. *Историја модерне српске књижевности – златно доба (1892–1918)*. Београд: Српска књижевна задруга, 359–360 и 437–438.
- Пејчић 2016: Александар Пејчић. *Закључена игра – Комедија српског реализма*. Нови Сад: Стеријино позорје, 28–29.
- Савковић 1958: Милош Савковић. *Југословенска књижевност*. Београд: Нолит, 232.
- Скерлић 1997: Јован Скерлић. „Светозар Ћоровић“. *Историја нове српске књижевности*. Прир. Јован Пејчић. Београд: Завод за уџбенике, 347–348.

Goran M. Maksimović

*The Status of Svetozar Ćorović Literary Work in History
and Reviews of Serbian Literature*

Summary

The study points out the place of Svetozar Ćorović and his literary work in histories and reviews of Serbian literature: from Jovan Grčić, Jovan Skerlić, David Bogdanović, Tihomir Ostojić and Andre Gavrilović, Đorđe Anđelić and Miloš Savković, all the way to Antun Barac, Velibor Gligorić, Slavko Leovac, Jovan Deretić, Predrag Palavestra, Radovan Vučković, Petar Milošević, Aleksandar Pejčić, Milorad Jevrić and Goran Maksimović. Representative works of Ćorović are presented, realistic and modernist stylistic and poetic features are pointed out, as well as genre features: from short stories and dramas to social novels. In early syntheses, he was only mentioned in passing, but in more recent literary-historical reviews, with different understandings of the genre nature of his work, a similar belief was formed that the work of Svetozar Ćorović is artistically valuable, and that he reached high achievements in the era of realism and modernity in Serbian literature.

Keywords: Serbian literature, literary histories, era of realism, era of modernity, poetics, genres, short story, novel, drama

Примљено: 15. 10. 2025.

Прихваћено: 12. 12. 2025.